

УДК 327(571)

Кондратенко О.Ю., кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної інформації, Національний
авіаційний університет (Україна, Київ), olegva@ukr.net

РЕСУРНА СТРУКТУРА ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РФ

Мета статті полягає у розкритті сутності та значення зовнішньополітичних ресурсів Росії у проектуванні її впливу на євразійському просторі. Саме ресурсний потенціал держави визначає її геополітичний статус та здатність проектувати свій вплив на міжнародній арені. Зокрема охарактеризовано демографічний, військовий, репутаційний та інші ресурси забезпечення зовнішньої політики РФ. Так, економічний ресурс Росії силу домінування сировинної складової не може претендувати на першочергову роль. Подібне можна говорити і про ресурс демографічний, оскільки населення РФ попри державні програми продовжує скорочуватися та зазнавати структурних трансформацій через ісламський та буддистський фактор. Не в кращому стані залишається ідеологічний та репутаційний ресурси. На цьому тлі потужним аргументом російської геополітики залишається територія, завдяки якій держава претендує на роль євразійського центру трансконтинентальних комунікацій. При написанні роботи використовувалися переважно загальнонаукові методи, а також метод контент-аналізу та статистичний метод.

Таким чином, з розпадом СРСР виникла значна асиметрія зовнішньополітичного ресурсної структури РФ, що, безумовно, позначається на геополітичних можливостях цієї країни. Як матеріальні так і нематеріальні існуючі ресурси вже не забезпечують Росії статусу трансконтинентальної наддержави.

Ключові слова: зовнішньополітичні ресурси, геополітика РФ, територіальний ресурс, економічний вплив.

Геополітичний потенціал будь-якого суб'єкта міжнародних відносин визначається, передусім, його ресурсними можливостями. Саме ресурси дають змогу державі проектувати свій вплив на інших учасників світової політики, досягати своїх зовнішньополітичних цілей та відстоювати свої національні інтереси. Традиційно під зовнішньополітичними ресурсами розуміється потенціал країни, котрий може бути задіяний у вигляді цілеспрямованих акцій. Визначено, що зовнішньополітичні ресурси розрізняють на дві мегагрупи: матеріальні (територіальні, економічні, військові) так і нематеріальні (морально-психологічні, ідеологічні, інформаційні). Саме ж зовнішньополітичне планування, якщо його розглядати у спрощеному вигляді, відбувається за наступною схемою: зовнішньополітичні інтереси – зовнішньополітичні цілі і завдання.

Окресливши актуальність тематики статті, варто звернути увагу на зайнятість проблемою залежності геополітичних можливостей РФ від її ресурсної бази. Російська геополітична думка представлена роботами таких вчених як: К.Гаджієв, Ю.Гладкий, В.Дергачов, О.Дугін, А.Малигін, В.Ніконов, С.Панарін, С.Рогов, К.Сорокін, О.Шишкіна тощо.

Доволі активно моніторять проблему російської геополітики у своїх розвідках зарубіжні політологи як то: Дж.Най, З.Бжезинський, Р.Кохейн, А.Коен, Ф.Фукуяма, С.Хантінгтон, Дж.Шерр та ін.

Не оминули своєю увагою проблеми геополітики і українські науковці, такі як: О.Волошин, І.Дудко, О.Ірхін, Б.Канцелярук, Г.Перепелиця, О.Потехін, М.Рижков, Л.Чекаленко, О.Шергін тощо.

Аналіз ресурсної структури РФ дає підстави стверджувати, що практично всі наявні зовнішньополітичні засоби навряд чи в найближчій перспективі дадуть змогу Росії повернути статус наддержави, втрачений з крахом Радянського Союзу. Тому головними завданнями автора статті буде зосередження уваги на таких ресурсах як економікатора територія РФ і визначення здатності

Москви з їх допомогою проектувати геополітичний вплив на євразійському просторі.

Одним із факторів послаблення геополітичних позицій РФ є диспропорція її ресурсного балансу. Якщо, наприклад, РФ є країною з найбільшою у світі територією, то за кількістю населення вона займає дев'яте місце з населенням близько 143 млн. чол. Хоча, як відомо, на момент розпаду СРСР у Росії проживало 148,2 млн. чол. Так, останніми роками Росію демографічно випередили такі країни як Нігерія та Бангладеш. До того ж Москві досі не вдається вирішити проблему депопуляції населення, оскільки тенденція до його скорочення, не дивлячись на об'ємні програмні заходи щодо стимулювання народжуваності, а також повернення російського населення на батьківщину та залучення мігрантів з країн СНД, зберігається. Тому не випадково одним з найбільш постраждалих ресурсів зовнішньої політики РФ вважається демографічний. В цілому ж без врахування демографічного ресурсу неможливо будувати як зовнішньоекономічну так і військову стратегію держави. Крім того, чисельність населення є важливим чинником геополітичного контролю території держави. Як приклад, настороженість у російських можновладців викликає Далекий Схід і Сибір, що межують з демографічно розвиненим Китаєм [6].

Важким чинником при визначенні геополітичної стратегії РФ виступає етноконфесійний склад населення, котрий включає християнсько-православну та ісламську складову. Є всі підстави сьогодні називати РФ національною державою, оскільки частка росіян від загальної кількості населення складає понад 80%. При цьому друге місце за чисельністю населення у розмірі 3% посіли татари – тобто неслов'янська меншина. З поглибленням суверенізації республіки Татарстан останні можуть претендувати на участь у формуванні геополітичної стратегії РФ у контексті т.зв. національного лобі. Таким чином, на фоні спадковості зовнішньої політики, яка декларується на федеральному рівні проглядається рецепція “мусульманської картини світу”, яка теоретично може претендувати на те, щоби стати складовою геополітичного розвитку РФ [6]. Саме така демографічна ситуація в РФ стала основою для ідей формування слов'яно-тюркського союзу як основи стабільності в Євразії.

Значних проблем зазнає і такий зовнішньополітичний ресурс як економіка. Не дивлячись на те, що російська економіка вийшла на восьме місце у світі її характерною рисою є значна залежність від цін на енергоресурси. Проте, основою як ВВП так і наповнення національного бюджету виступають саме вуглеводні і сировинна продукція, які складають біля 70% російського експорту. До цього варто додати відносно повільні темпи ринкової трансформації російської економіки.

Не в кращому стані перебуває і такий ресурс як збройні сили, стан котрих прямо пропорційно залежить від економічного стану держави. Хоча російська армія є однією з найчисельніших армій світу (нараховує біля 1 млн. чол.) та має один з найвищих кількісних показників основних видів озброєння, вона не позбавлена цілої низки проблем, серед яких застарілість бойової техніки, недостатнє фінансування модернізації

існуючих та розробки новітніх видів озброєнь, проблеми кадрового складу та мобілізаційного резерву тощо.

Концепція національної безпеки РФ включає військову доктрину, яка передбачає підготовку держави до відбиття реальних і потенційних військових загроз. Відносно військового ресурсу можна констатувати, що Росія залишається ядерною наддержавою поряд зі США, оскільки має повний комплекс ядерних озброєнь – т.зв. стратегічну триаду, а також гарантовану можливість знищення світу. Російські представники консервативного підходу або т.зв. державницько-центристської парадигми твердять, що саме ядерна зброя багато в чому дозволяє Росії зберігатися у якості великої регіональної держави, слугує стримуючим фактором від зовнішніх загроз і підтримки безпеки в цілому. Проте ефективність цього ресурсу носить здебільшого статусний характер через неможливість використати ядерний фактор у рутинній зовнішньополітичній практиці. Одним із головних завдань військової доктрини РФ, як вважається, є попередження військових конфліктів і збереження миру як на міжнародній арені так і в межах країни. Загалом же розуміння національної безпеки РФ як однієї з центральних проблем геополітики, зводиться до балансу захисту держави як від зовнішніх так і внутрішніх загроз[3].

Водночас Росія майже не реагує стосовно інших компонентів ядерної картини світу. Прикладом може стати, мовчазна позиція Росії відносно появи у ядерному клубі таких держав як Індія та Пакистан. Крім ядерної зброї Росія має досить потужні і чисельні звичайні збройні сили. Проте їх стан хоч і дає можливість РФ домінувати на теренах СНД, однак теоретично не дозволяє приймати участь на європейському та азійському театрі бойових дій. Серед чинників, які впливають на стан російської безпеки є відсутність у РФ надійних союзників та договорів, здатних забезпечити військово-політичну стабільність у імовірній загрозовій ситуації. Такі країни як Таджикистан, Білорусь, Вірменія не здатні компенсувати відсутність надійних союзників та радикально вплинути на стан у разі військового тиску на РФ. Не було також створено надійної системи колективної безпеки та військово-політичної співпраці на теренах Співдружності. ОДКБ, що має вузький формат військово-політичної інтеграції розцінюється як альтернатива тісної військово-політичної співпраці всіх країн СНД. Розширення НАТО і війна в Югославії продемонстрували відсутність належних ресурсів і засобів впливу на геополітичну міжнародну ситуацію військово-політичного характеру. Чеченські кампанії також підкреслюють неготовність російської армії протистояти міжнародним загрозам. Недаремно з року в рік постає питання відносно оптимізації військових ресурсів і проведення військової реформи російських збройних сил. Відомо, що до 2020 р. Росія планує витрати на переозброєння своєї армії 19 трлн. руб.[6,с.101].

Подібна ситуація простежується і в структурі російських нематеріальних ресурсів. Так, політичні та репутаційні засоби РФ знаходяться під тиском негативного іміджу та стереотипізації. Зокрема негативний іміджу Росії створюють виражено політичні справи на кшталт арешту власника нафтової компанії ЮКОСу

М.Ходорковського. На Заході Росія постає у образі бідної авторитарної держави, яка захоплюється відновленням імперії, збиранням пострадянських земель під виглядом економічних об'єднань, таких як ЄврАзЕС, МС, ЄАС тощо. Зрештою РФ хоча й представлена практично у всіх провідних міжнародних організаціях, а в ООН зберегла статус одного з п'яти постійних членів, їй вкрай бракує надійних союзників, як це було приміром, за радянських часів, коли СРСР залучався підтримкою соціалістичного табору. Ще однією проблемою РФ є незавершеність та незрілість громадянського суспільства. Малоефективними є сьогодні ідеологічні та культурні ресурси Росії, оскільки такий феномен моделі державного управління як керована демократія навряд чи знайде підтримку за межами країни. Також жодна з ідеологій сучасної Росії (ліберально-демократична, комуністична, державницька, націоналістична) не є домінуючою у суспільній свідомості її громадян, а культурні ресурси так і не стали геополітичним козирем на євразійських теренах, попри намагання розширити "м'який вплив". Для прикладу російська мова хоча й залишається першою на теренах СНД та п'ятою в Європі кількість її користувачів постійно знижується. Проте навіть на пострадянському просторі англійська мова вже активно конкурує з російською, передусім у таких важливих сферах як освітня та наукова.

Російський "м'який вплив" в СНД вже не є беззаперечним у зв'язку з активною "вестернізацією" пострадянських країн. В країнах далекого зарубіжжя культура Росії обмежується незначною кількістю інтелектуалів, котрі знайомі з представниками російської, літератури, живопису, музики, кінематографу тощо. Не втішною є ситуація у науково-технічній та освітній сферах, які також за сприятливих умов покликані виступати значним засобом зовнішньополітичного впливу. Так, ключовим моментом російської науки залишається досі не вирішена проблема "відтоку мізків" навіть попри збільшення фінансування наукових досліджень. Зокрема за останні десять років Росія опустилася у рейтингу науково-дослідної активності з 8 на 14 місце. Серед помітних досягнень Росії є оптимізація інформаційного ресурсу, який дає змогу забезпечувати вплив у країнах ближнього зарубіжжя. Знаковою подією для РФ стало створення каналу Russiatoday, який вийшов на рівень статусу світових медіа[1,4].

Таким чином, перед новою Росією як національною державою постало завдання входження у систему міжнародних відносин відповідно до ресурсних можливостей. Загалом, Росія у відповідності до нової стратегії прагне зайняти достойне місце в багатополлярній світосистемі. Представниками політичних та наукових кіл було констатовано, що попри втрату РФ значної частини свого геополітичного ресурсного потенціалу і всупереч її слабких економічних позицій держава все ж таки володіє потужними природними, економічними і військовими можливостями. Саме тому Росії вдалося зберегти роль суб'єкта міжнародних відносин, а разом з тим і здатність визначати геополітичну картину світу. Першочерговим завданням, після дезінтеграції пострадянського простору, для РФ став пошук свого місця у новій геополітичній системі, синонімом якої є багатополлярний світ. У зв'язку з цим, питання оптимізації

стратегії геополітики РФ ставиться у залежність від реалій нового світоустрою. Доповненням до вказаної тези є констатація того, що зовнішньополітичний розвиток РФ має бути нерозривно поєднаний із пошуком нового вектору політичного і соціально-економічного розвитку[5].

Враховуючи лімітований обсяг статті її автор вважає за доцільне більш детально зосередитися на ключових зовнішньополітичних ресурсах РФ, як от на територіальному (у т. ч. з його корисними копалинами) та економічному, котрі надзвичайно тісно пов'язані і є по суті визначальними у проектуванні геополітичного впливу на євразійському просторі. Недаремно російські консервативні політологи вважають, що саме за рахунок географічного положення, значної протяжності кордонів і величезної території, РФ здана у перспективі здобути статус наддержави.

Починаючи говорити про територіальний зовнішньополітичний ресурс РФ відмітимо, що А.Циганков виділяє п'ять шкіл пострадянського геополітичного мислення: західництво (Д.Тренін "Кінець Євразії"); геоеконізм (В.Колосов, М.Мироненко "Геополітика і політична географія"); стабілізатори (К.Гаджiev введення в геополітику); цивілізаційними (Г.Зюганов "Географія перемоги", М.Нартов "Геополітика"); експансіоністи (О.Дугін "Основи геополітики")[3]. Більшість із презентованих шкіл, як бачимо, враховують геополітико-територіальний аспект.

Констатовано, що геополітичне положення Росії починаючи з 1990-х рр. відзначається вираженою нестабільністю, що у свою чергу підсилюється дилемою вибору стратегічного вектору зовнішньої політики. Як вже відзначалося, Росія є сьогодні найбільшою державою у світі за своєю територією, розмір якої сягає понад 17 млн. кв. км. До того ж РФ географічно вигідно займає центральну Євразію. Саме територію РФ визнано одним із головних її геополітичних козирів. Утім існує ряд труднощів і протиріч у питанні раціонального використання, цього б здавалося, потужного зовнішньополітичного ресурсу. Зміщення географічного центру РФ на північний схід стимулювало пошук нової парадигми зміцнення держбезпеки у контексті захищеності кордонів, що передусім зумовлено скороченням чисельності морських портів у результаті краху СРСР. Відомо, що найбільші порти колишнього СРСР тепер належать Україні і державам Балтії. Водночас нові незалежні держави відмежовують транспортно-торгівельні шляхи Росії на Півдні, Заході та Центральній Азії і Закавказзі. Така ситуація значно обмежує комунікаційні можливості РФ і підтвердженням цьому є низка заяв у політичній літературі на кшталт: "...вихід Росії до моря скоротився до розмірів, що були за часів правління Петра-I... Росія стає ще більше північною і континентальною державою як би відтісною в куток Євразії"[8,с.33-34]. Вперше Росія зіткнулася з проблемою ексклавної території, якою стала Калінінградська область. Виникнення такої специфічної територіальної одиниці спричинило цілий ряд труднощів у плані сполучень з її населенням, переважну більшість якого складають росіяни.

Доволі непростою виглядає ситуація з російськими кордонами, протяжність яких сягає 60,9 тис. км, що

вимагає значних ресурсів на їх захист. Ще одним питанням тісно пов'язаним з національною безпекою є оточення Росії, яке представлено 18-ма вкрай неоднорідними державами. Труднощі безпекового характеру щодо мінімізації зовнішніх загроз викликані передусім диспропорційністю території і кордонів РФ. До того ж російські експерти наголошують на внутрішньорегіональних чинниках зниження потенціалу територіальних ресурсів у зв'язку з нерівномірним розміщенням народногосподарського комплексу та населення. Утім, попри названі складнощі Росія залишилася трансконтинентальною державою завдяки своїй територіальній "присутності" як в Європі так і Євразії. Крім того, існування нових незалежних держав РФ постійно намагається використати у якості поля міжнародної конкуренції, що дає їй додатковий зовнішньополітичний маневр[6,с.95].

За спрощеною схемою у Росії сьогодні існує по суті дві геополітичні парадигми – західництво та євразійство, які так чи інакше впливають на модель економічного і зовнішньополітичного розвитку держави. Євразійці вважають, що інтереси Росії як раз і не співпадають із західними, а їх парадигма передбачає зосередженість РФ на власному розвитку й унікальності і передбачає створення спільного євразійського простору на противагу західному світу. У відповідності до вищесказаного, Росія як лідер даного об'єднання покликана повернути собі статус великої держави. Проте чим далі в російській геополітичній думці виділяється третій шлях Росії, котрий має протікати в руслі світових глобалізаційних процесів з урахуванням її культурно-цивілізаційної специфіки. Тому, при розробці стратегії даної держави на ХХІ ст. пропонувалося враховувати економічний, геополітичний та ідеологічний фактори. Останнє зумовлено тим, що Росія знаходиться між двома надпотужними діловими центрами – Західною Європою і Східною Азією, серед пріоритетів її зовнішньоекономічної політики є включення у процес взаємодії Європи і Східної Азії. Констатовано, що обсяги торгівлі Росії з ЄС на 1997 р. були у середньому в 10 разів менші ніж торгівля ЄС зі США та країнами Азії[11]. Отже, основний акцент зміщується з геополітики у бік глобалізації.

Докладніше говорячи про економіку як зовнішньополітичний ресурс в історичній ретроспективі, можна погодитися із думкою окремих експертів, що обравши на поч. 1990-х рр. одновекторну модель зовнішньої політики, спрямовану у бік Заходу, Росія позбавила тоді себе геополітичного маневру. Повільне просування РФ у європейські інституції спричинило зрештою швидке розчарування російського суспільства та багато в чому сприяло консервації економічного розвитку держави. Саме тому вже з 2-ї пол. 1990-х рр. західництво починає активно втрачати свої позиції у конструюванні геополітичної парадигми Росії та поступається більш прагматичним доктринам на кшталт багатополлярної альтернативності.

Дедалі переконливішою тезою значної частини російського політикуму та рядку експертів стає апелювання до внутрішньої трансформації країни. На їх думку запорукою успіху в плані нарощування геополітичного впливу і зміцнення позицій РФ на міжнародній арені повинна стати саме економіка, яка

потребує модернізації. Приміром, В. Путін у одній зі своїх статей зацентрував увагу на падінні російської промисловості, наголосивши, що ВВП у 1990–х рр. удвічі поступається США у 10 разів Китаю у 5 разів. Також наголосив він на зміні структури російської економіки у якій ключові позиції займає тепер паливна промисловість, електроенергетика, чорна і кольорова металургія, а в експорті їх доля сягає 70% [9].

Сьогодні частка РФ світовій економіці становить близько 4%, утім навряд чи державі навіть у середньостроковій перспективі вдасться відійти від експорт–сировинного укладу, оскільки переважну частину надходжень до держбюджету складає саме прибуток отриманий від продажу вуглеводнів. Російська економіка здатна вирішувати нині лише регіональні завдання та конкурувати виключно на території колишнього СРСР. Звісно, що подібна економічна модель є досить ризикованою здебільшого через те, що ріст ВВП за таких умов потрапляє у пряму залежність від інтенсивності експлуатації природних ресурсів та цінової кон'юнктури світових ринків щодо енергоносіїв. Так само і російський бізнес виходить на ринок переважно не з готовою продукцією, а базовими енергетичними та сировинними ресурсами. Загалом держава недостатньо залучає російський бізнес до проведення зовнішньої політики, оскільки її наміри використовувати олігархічні інтереси частіше спостерігаються лише у відносинах з країнами СНД.

Попри все Росія ставить перед собою досить амбітні плани, зокрема посісти в 2020 р. четверте місце у рейтингу найпотужніших економік світу. Такі амбіції до речі збігаються з прогнозами провідних західних аналітиків. Саме тому одним із основних завдань для російської влади є проведення ефективних реформ і перетворень у економічній сфері, котрі мають стати запорукою успіху Росії щодо внеску у будівництво архітектури нового світового порядку. Тому без застосування європейського досвіду і експорту наукоємних технологій, Росії не вдасться здійснити скільки–небудь помітний економічний прорив у найближчій перспективі.

У 1990–ті рр., як відзначає С.Рогов, РФ почала інтеграцію у світову економіку маючи при цьому досить слабкі позиції в трансформованому світі. При цьому політолог додає, що Росія після краху СРСР залишилась осторонь інтеграційних процесів, передусім у Європі. Також РФ фактично перебувала осторонь діалогу 7+3 (АСЕАН, Китай, Японія, Південна Корея), а її участь у роботі АСЕАН була суто символічною. Вважається, що інтеграція Росії у світові економічні процеси не повинна суперечити її інтересам, допускати самоізоляції чи конфронтації у зовнішній політиці. Прагнення підвищення конкурентоздатності на світових ринках і співпраця зі світовою спільною у сфері міжнародної і світової безпеки зумовила необхідність вступу Росії до СОТ у 2012 р. При всьому незважаючи на унікальне географічне положення і наявність найбільшого обсягу запасів природних ресурсів, конкурентоздатність російської економіки залишається низькою про що свідчить півторавідсоткове її зростання у 2013 р. [10]. До всього варто додати також, що представники російського ВПК не мають змоги проштовхувати вигідні для них зовнішньополітичні пріоритети, на

кшталт лобювання своїх інтересів військовими США. Головними реципієнтами російської оборонної продукції є Китай та Іран. РФ не вдалося у повній мірі вийти на ринки АТР, а за умов кризи російська воєнна продукція була витіснена американською. Саме тому РФ вимушена була переорієнтувати свої ринки на Індію [6, с.99–100].

Варто підкреслити, що РФ успадкувала від СРСР добре розвинену транспортну інфраструктуру, проте прибуток від транзиту вантажів скоротився порівняно радянськими часами з 15 млрд. до 1 млрд. дол., тобто у 15 разів. Також, як зазначалося, з порушенням колись єдиної транспортної інфраструктури Росія опинилась відрізаною митним бар'єром нових незалежних держав від партнерів у Європі і Середньому Сході. Разом з тим, упродовж 1990–х рр. скоротилося капіталовкладення у розвиток транспортної системи. Водночас висловлюється думка, що транзити через територію РФ вже не мають стратегічного значення для світової економіки. Ще за часів існування СРСР утворилися нові транспортні шляхи у обхід його території. Таким чином, Росія географічно “розвернувшись” по лінії Північний Захід – Схід стала менш привабливою у якості транзитного простору для світової економіки. Перспективним може бути транспортний напрямок Південь–Захід, який може мати зацікавлення серед країн Закавказзя і центральної Азії. Також розвитку залізничного транзиту може сприяти розвиток північно–східних провінцій Китаю. Росія втратила східний морський шлях у зв'язку з чим постає питання пошуку альтернативних транзитів. Перспективним вважається авіатранзит через територію РФ. Особливе зацікавлення викликало у європейців відкриття у 2000 р. кросполярного маршруту, проте така перспектива наштовхується на відсутність достатньої кількості транспортних коридорів і російських авіакомпаній по обслуговуванню повітряних суден, котрі виконують подібні авіарейси [6, с.96].

Не дивлячись на цілий ряд проблем, які постали перед РФ після розпаду радянської комунікаційної інфраструктури вона все ж зберігає значний транспортний потенціал здебільшого через те, що саме від Росії у значній мірі залежать транзитні коридори в Євразії. Про це зокрема свідчить факт постійної боротьби низки сусідніх країн за альтернативні шляхи транспортування енергоносіїв та інших товарів. Свого часу було також визначено важливість участі Росії в діалозі з АСЕМ (ASEM – Asia–Europe Meeting), предметом зацікавленості у якому стало транспортне сполучення між Європою й Азією, у т. ч. й у плані Інтернет–мереж та електронних переводів, розвитку супутникового телебачення – через створення т.зв. “інформаційного шосе”. У цьому плані Росія, котра займає понад 30% євразійського континенту, прагне використати свій територіальний козир позиціонуючи себе у ролі транспортного євразійського мосту. Загальновизнано, що стратегічно важливими для РФ є такі транспортні магістралі як БАМ, Транссиб, морські порти у трьох басейнах океанів, що межують з Росією, а також повітряні лінії аеропортів. Саме тому набуває актуальності питання модернізації провідних російських комунікаційних сполучень з метою збільшення їх пропускної спроможності та розвитку транспортних коридорів між Європою і Середнім Схо-

дом. Більше того, на державному рівні дано старт планам розвитку нових транспортних маршрутів, таких як повітряні. Варто врахувати, що через РФ проходять 3 з 9 міжнародних транспортних коридорів. Утім, даний потенціал використовується не повною мірою, оскільки існує необхідність активніше спрямувати товари через найкоротший шлях через існуючі залізничні магістралі Париж–Берлін–Москва–Владивосток. Все це зумовило появу проекту Транссибірської залізниці, яка б виступила сполучною ланкою між двома економічними надпотужними економічними просторами ЄС та АТР. Актуальним для Росії є будівництво нових морських портів для направлення вантажопотоків через її територію. Окрім того, здійснюються спроби розвитку трансконтинентальних транспортних потоків. Проте зберігається тенденція трансконтинентального слідування вантажів з Європи до Східної Азії в обхід Росії – через Закавказзя і Центральну Азія (програма ТРАСЕКА). Таким чином, можна говорити про суперництво у трансконтинентальній транспортній системі між Росією та сусідніми країнами[10].

Задля активнішого залучення свого енергетичного ресурсу як зовнішньополітичного, РФ проявляє широку зацікавленість щодо участі у сфері перерозподілу енергетичних потоків Євразії. Так, для КНР важливим є експорт газу з Росії, що дасть можливість цій країні вирішити екологічні проблеми (електростанції країни працюють на вугіллі). Візит В.Путіна до Японії у 2000 р. під час якого обговорювалося питання будівництва енергетичного мосту між двома країнами щоб з'єднати Сахалін і Токіо. Заслуговує на увагу програма “Розвиток міжнародних транспортних коридорів” з метою зміцнення євразійських транспортно-економічних зв'язків. Не менш актуальним є питання розвитку єдиних інтегрованих транспортних систем Європи й Азії. Ось неповний перелік спектру можливостей розширення енергетичної геополітики РФ в Євразії[10].

Вважається, що інтеграція Росії у глобальну економіку буде полегшена за умов об'єднання зусиль з колишніми союзними республіками через створення трансконтинентальної транспортно-енергетичної осі. 12–13 вересня 2000 р. відбулася II Міжнародна євразійська конференція щодо транспорту і сполучень. Вона підтвердила використання території Росії та її транспортних комунікацій для забезпечення євразійських торгово-економічних зв'язків. На конференції було підписано важливий договір про створення коридору “Північ–Південь”, котрий покликаний зв'язати Північну Європу з Близьким Сходом і Південною Азією. Такий шлях дозволить удвічі скоротити постачання товарів з Індії в Росію. Участь у створенні даного коридору окрім Росії приймають такі країни як Індія, Іран та Оман. До того ж Росія підписала з Казахстаном важливий договір про спільну транспортну політику, передбачаючи єдиний підхід до тарифів і контролю за рухом транзитного транспорту[2].

Існує думка, що участь Росії у різного роду об'єднаннях та форумах дасть можливість останній прискореними темпами розвивати транспорт і зв'язок, відродити Транссиб і БАМ, Північний морський шлях, аеродромну мережу тощо. Додатковий імпульс отримає

і паливно-енергетичний сектор. Загалом використання унікальних російських наземних, морських і повітряних шляхів сполучення дозволить не тільки зайняти центральні позиції в глобальних торгово-економічних відносинах, але й отримати доступ до значних фінансових і технологічних ресурсів, необхідних для внутрішнього економічного розвитку. Визнано пріоритетну роль транспорту та зв'язку у розвитку російської економіки XXI століття через створення низки опорних транзитних баз, які будуть стимулювати розвиток економічної інфраструктури регіонів РФ від Владивостока до Калінінграда. Розвиток транзитного сполучення наблизить терміни їх освоєння корисних копалин і тим самим сприятиме зростанню виробництва та зайнятості населення Росії. Утім, для цього потрібні значні інвестиції у транспортний сектор. Також вважається, що розвиток трансконтинентальної транспортної системи сприятиме імпульсу інтеграційних процесів на пострадянському просторі й дозволить відновити тісні економічні зв'язки РФ з пострадянськими республіками[10].

Таким чином, з розпадом СРСР, Росія зіткнулася зі значною асиметрією зовнішньополітичної ресурсної структури, що безумовно позначається на геополітичних можливостях цієї країни. Існуючі ресурси вже не забезпечують Росії статусу трансконтинентальної наддержави. Прикладом тому є невпинне скорочення російського населення. Енергетична структура експорту робить економічний вимір російської зовнішньої політики досить вразливим через коливання світових цін на вуглеводні. У той же час економіка РФ досі не включена достатньою мірою у світову економічну систему. Зрештою територіальний зовнішньополітичний ресурс дає певні дивіденди Росії у проектуванні геополітичного впливу на євразійському просторі, здебільшого через використання свого географічного становища та транзитного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Авинова Ю. Информационная политика Российского государства на современном этапе: концептуальные и основные задачи [Электронный ресурс] / Ю.Авинова. – Режим доступа: <http://politlogia.narod.ru/ТЕМАТИКА/info-polbnika/GIP.htm>
2. Декларация принята Второй международной евроазиатской конференцией по транспорту, проходившей в Санкт-Петербурге 12–13 сентября 2000 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tnu.podelise.ru/docs/index-293786.html>
3. Жаде З.А. Национальные интересы и безопасность России в контексте геополитики [Электронный ресурс] / З.А. Жаде. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnye-interesy-i-bezopasnost-rossii-v-kontekste-geopolitiki>
4. Кремль запускает специальный англоязычный телеканал для исправления своего имиджа за рубежом [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.newsru.com/russia/06jun2005/rttv.html>
5. Лавалье Ф. Геополитические стратегии современной России [Электронный ресурс] / Ф.Лавалье. – Режим доступа: <http://www.proza.ru/2010/06/01/440>
6. Мальгин А. Внешнеполитические ресурсы России и пределы их реализации // ProetContra. – 2001. – Т.6. (Осень). – С. 101.
7. Мальгин А. Механизм депопуляции в условиях рынка рабочей силы [Электронный ресурс] / А.Мальгин. – Режим доступа: <http://derzava.com/statji/malygin-dep.html>
8. Пархалина Т. Геополитические прогнозы и Россия / Т.Пархалина // Мировая экономика и международные отношения. – 1996. – №3. – С. 32–45.
9. Путин В.В. Россия на рубеже тысячелетий // Независимая газета. – 1999. – 30 декабря.
10. Рогов С.М. Евразийская стратегия России [Электронный ресурс] / С.М. Рогов. – Режим доступа:

http://www.iskran.ru/russ/rogov/ecstroit1-01.html

11. Росія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%EE%F1%B3%FF>

References

1. Avinova Yu. Informatsionnaja politika Rossijskogo gosudarstva na sovremennom etape: kontseptualnye i osnovnye zadachi [Elektronnyj resurs] / Yu.Avinova. – Rezhym dostupu: <http://politlogia.narod.ru/TEMATIKA/info-polbnika/GIP.htm>

2. Deklaratsija priniata Vtoroj mezhdynarodnoj evroziaztskoj konferentsiej po transporty, prochodivshej v Sankt-Peterburge 12–13 sentiabria 2000 goda [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://tnu.podelise.ru/docs/index-293786.html>

3. Jade Z. Natsionalnie interesy i bezopasnost Rossii v konekste geopolityky [Elektronnyj resurs] / Z.Jade. – Rezhym dostupu: <http://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnye-interesy-i-bezopasnost-rossii-v-kontekste-geopolitiki>

4. Kreml zapuskajet spetsialnyj anglojazitchnyj telekanal dlja ispravlenija svoego imidga za rubejom [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.newsru.com/russia/06jun2005/rttv.htm>

5. Lavalje F. Geopolitichiskie strategiji sovremennoj Rossii [Elektronnyj resurs] / F.Lavalje. – Rezhym dostupu: <http://www.proza.ru/2010/06/01/440>

6. Malygin A. Vneshne-politichiskie resyrsy Rossii i predieli ih realizatsij / A.Malygin // Pro et Contra. – 2001. – Т.6. – С.101.

7. Malygin A. Mehanizmy depopulatsij v uslovijah runka robothejz syly [Elektronnyj resurs] / A.Malygin. – Rezhym dostupu: <http://derzava.com/statji/malygin-dep.html>

8. Parhalina T. Geopolitichiskie prognozy i Rossija / T.Parhalina // Mirovaja ekonomika i mezhdynarodnie otnoshenija. – 1996. – №3. – С.32–45.

9. Putin V. Rossija na rubeje tysicholetij / V.Putin // Nezavisinaja gazeta. – 1999. – 30 dekabria.

10. Rogov S. Evrazijskaja strategija Rossii [Elektronnyj resurs] / S.Rogov. – Rezhym dostupu: <http://www.iskran.ru/russ/rogov/ecstroit1-01.html>

11. Rossija [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%EE%F1%B3%FF>

Kondratenko O.Yu., *Historical Science, Assistant Professor of International Information, the National Aviation University (Ukraine, Kiev), olegva@ukr.net*

Resourcepotentialof Russia's geopolitical structure

The article aims to describe the nature and impact of Russian foreign policy resources on the formation of its influence in Eurasia. It is the resource potential of a state that determines its geopolitical status as well as the capacity to lay down its influence on the international stage. In particular the demographic, military, reputational and other Russian foreign policy resources are characterized in this article. Considering the prevalence of raw component in Russian economy economic resource of Russia cannot play the primary role. The demographic resource can be characterized in pretty much the same way as despite the existence of various state programs the population continues to decline and face structural transformation that is caused by Buddhist and Islamic factors. Ideological and reputational resources are not in the best condition as well. In this context the territory is still remaining to be a strong argument in Russian geopolitics that is considered to be the basic for the government claims to be the center of the Eurasian transcontinental communications. While writing the article mainly general scientific methods were used as well as the method of content analysis and statistical method.

Thus, with the collapse of the Soviet Union a significant asymmetry of Russian foreign resource structure appeared that affects its geopolitical capabilities. Both tangible and intangible existing resources do not provide the transcontinental status of superpower any more.

Keywords: foreign policy resources, Russian geopolitics, territorial resource, the economic impact.

Кондратенко О.Ю., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры международной информации, Национальный авиационный университет (Украина, Киев), olegva@ukr.net

Ресурсная структура геополитического потенциала РФ

Цель статьи заключается в раскрытии сущности и значения внешнеполитических ресурсов России в проектировании ее влияния на евразийском пространстве. Именно ресурсный потенциал государства определяет его геополитический статус и способность проектировать свое влияние на международной арене. В частности охарактеризованы демографический, военный, репутационный и другие ресурсы обеспечения внешней политики РФ. Так, экономический ресурс России в силу доминирования сырьевой составляющей не может претендовать на первостепенную роль. Подобное можно говорить и о ресурсе демографическом, поскольку население РФ несмотря на государственные программы продолжает сокращаться и испытывать структурные трансформации в связи с исламским и буддистским фактором. Не в лучшем состоянии остается идеологический и репутационный ресурсы. На этом фоне мощ-

ным аргументом российской геополитики остается территория, благодаря которой государство претендует на роль евразийского центра трансконтинентальных коммуникаций. При написании работы использовались преимущественно общенаучные методы, а также метод контент-анализа и статистический метод.

Таким образом, с распадом СССР возникла значительная асимметрия внешнеполитической ресурсной структуры РФ, что, безусловно, сказывается на геополитических возможностях этой страны. Как материальные, так и нематериальные существующие ресурсы уже не обеспечивают России статус трансконтинентальной сверхдержавы.

Ключевые слова: внешнеполитические ресурсы, геополитика РФ, территориальный ресурс, экономическое влияние.

* * *

УДК 327.8

Кухтин М.М.,
кандидат политических наук
(Украина, Донецк), mikhail-kukhtin@yandex.ru

Российская политика ФРГ В ЭПОХУ КРИЗИСА АМЕРИКАНСКОГО ВЛИЯНИЯ

Анализируются некоторые аспекты современных российско-немецких отношений. Хронологические рамки исследования охватывают 2008–2014 гг., а географические – Россию, Германию и их ближайших соседей. Объектом исследования является современная российская политика ФРГ, а предметом – ее развитие в контексте международных кризисов последних лет. Работа опирается на произведения зарубежных политологов, среди которых особо стоит отметить А.Рара, Д.Саймса и Э.Шнайдера. Также автор изучил ряд специальных публикаций, посвященных теме сланцевого газа. Делается вывод, что серьезные политические конфликты между Москвой и Берлином являются достаточно редкими. Интересы двух стран прямо сталкиваются только в Западной Европе и на территории бывшего СССР. Германия занимала умеренную позицию во время Кавказского кризиса августа 2008 г., что помогло России достичь своих целей и избежать международной изоляции. Анализируются позиции российской и немецкой стороны по крымскому кризису, делается прогноз дальнейших действий Кремля на украинском направлении. Подчеркивается, что сотрудничество РФ и ФРГ является тяжелым, но необходимым.

Ключевые слова: Россия, Германия, международные отношения, политический кризис, международные санкции.

(статья друкється мовою оригіналу)

В статье рассматривается российская политика ФРГ в 2008–2014 гг. Шесть лет назад в мире произошли три события, ознаменовавшие собой крах американской модели однополярности. В августе 2008 г. на Кавказе разразился кризис, в ходе которого Россия нанесла поражение проамериканскому правительству Грузии и сумела избежать возмездия со стороны “единственной сверхдержавы”. Через месяц начался мировой экономический кризис, из которого Америка вышла с большими потерями, чем некоторые ее соперники. В ноябре 2008 г. к власти в США пришел Б.Обама, при котором стране пришлось платить за ошибки, допущенные администрацией Дж.Буша-младшего. Сказались последствия непродуманной политики в Ираке и Афганистане; перегруженность американского бюджета военными расходами стала давать о себе знать в социальной сфере. Готовность “вашингтонских ястребов” защищать Израиль любой ценой стала одной из причин авантур в Ливии и Сирии. Кроме того, под давлением обстоятельств Б.Обама был вынужден пойти на ряд сомнительных внутренних реформ, среди которых не последнее место занимает реформа здравоохранения.

После упомянутых событий даже последовательные атлантисты заговорили о многополярном мире как данности. Новые реалии повлияли и на внешнюю политику Германии. В новом тысячелетии влияние России на мировой политической процесс возросло, а американская мощь, напротив, вступила в пору затяжного кризиса.